

Sevinc Tofiq qızı Vəliyeva
Naxçıvan Müəllimlər İnstitutunun
Pedaqogika və psixologiya kafedrasının müdiri,
pedaqogika üzrə fəlsəfə doktoru
<https://orcid.org/0009-0000-0710-6324>
[https://doi.org/10.69682/arti.2024.91\(6\).124-127](https://doi.org/10.69682/arti.2024.91(6).124-127)

MUSİQİ DƏRSLƏRİNDƏ KİÇİKYAŞLI MƏKTƏBLİLƏRDƏ TƏBİƏTƏ QAYĞIKƏŞ MÜNƏSİBƏTİN FORMALAŞDIRILMASININ İMKANLARI VƏ YOLLARI

Севиндж Тофи́з гызы Велиева
доктор философии по педагогике,
заведующий кафедрой педагогики и психологии Нахчыванского Института Учителей

ПУТИ И ВОЗМОЖНОСТИ ФОРМИРОВАНИЯ БЕРЕЖНОГО ОТНОШЕНИЯ К ПРИРОДЕ У МЛАДШИХ ШКОЛЬНИКОВ НА УРОКАХ МУЗЫКИ

Sevinj Tofiq Valiyeva
Nakhchivan Pedagogical Institute
head of the department of Pedagogy and psychology,
doctor of philosophy in pedagogy

POSSIBILITIES AND WAYS OF FORMING A CAREFUL ATTITUDE TOWARDS NATURE IN PRIMARY SCHOOL CHILDREN IN MUSIC LESSONS

Xülasə. Təhsil müəssisələrində ayrı-ayrı fənlərin tədrisi prosesində, sinifdən xaric və məktəbdən kənar tədbirlər zamanı şagirdlərin, o cümlədən kiçikyaşlı məktəblilərin ekoloji tərbiyəsi, onlarda ətraf mühitə, təbiətin flora və faunasına qayğıkeş münasibətin formalaşdırılması ilə bağlı sistemli, məqsədyönlü işlər həyata keçirilir. Bu məqsədlə ibtidai siniflərdə müəllimlər Azərbaycan dili, həyat bilgisi, təsviri incəsənət, musiqi və başqa fənlərin təhsilləndirici, tərbiyələndirici və inkişafetdirici imkanlarından faydalanırlar.

Böyüyükən nəsilə ölkəmizin bitki və heyvanat aləmə qayğı ilə yanaşmaq, onu mühafizə etmək ekoloji mədəniyyətin, ekoloji tərbiyə üzrə aparılan işlərinin ayrılmaz tərkib hissələrindəndir.

Açar sözlər: musiqi dərsləri, flora, fauna, Azərbaycanın flora və faunası, flora və faunaya qayğıkeş münasibət

Аннотация. В образовательных учреждениях в процессе преподавания отдельных предметов, во время внеклассных и внешкольных мероприятий проводится систематическая, целенаправленная работа, связанная с экологическим воспитанием обучающихся, в том числе младших школьников. У них формируется бережное отношение к окружающей среде, флоре и фауне природы. С этой целью учителя начальных классов пользуются образовательными, воспитательными и развивающими возможностями азербайджанского языка, познания мира, изобразительного искусства, музыки и других предметов.

В подрастающем поколении бережное отношение к флоре и фауне нашей страны, ее охрана являются неотъемлемой частью экологической культуры и экологического воспитания.

Ключевые слова: уроки музыки, флора, фауна, флора и фауна Азербайджана, бережное отношение к флоре и фауне

Abstract. In educational institutions, in the process of teaching individual subjects, during extracurricular and extracurricular activities, systematic, targeted work is carried out related to the environmental education of students, including primary school students, the formation of a careful attitude towards the environment, flora and fauna of nature. For this purpose, primary school teachers use the educational, educational and developmental opportunities of the Azerbaijani language, knowledge of life, fine arts, music and other subjects. In the younger generation, a careful attitude towards the flora and fauna of our country, its protection are an integral part of environmental culture and environmental education.

Keywords: music lessons, flora, fauna, flora and fauna of Azerbaijan, caring for flora and fauna

Biz problem baxımından musiqi dərslərlərini də araşdırdıq. I sinfin “Musiqi” dərsləri (1) aşağıdakı bölmələrdən ibarətdir: “Musiqi aləmi”, “Melodiya”, “Ritm”, “Melodiya, ritm və temp”, “Könül açan nəğmələr”. Təbiətə, onun gözəlliklərinin vəsfinə, düzlərimizin, meşələrimizin, dağlarımızın, “durna gözlü” bulaqlarımızın, merimizin-meyvəmizin, gül-çiçəklərimizin, şəfalı (dərman) bitkilərimizin ecazkarlığından söz açan heç bir mahnının adı çəkilmir. Lakin I sinfin dərslərində “Könül açan nəğmələr” bölməsi üzrə “Nəğməli bahar”, “Gözəl məkan Azərbaycan”, “Hər birimiz bir çiçək”, “Güllərin rəqsi”, “Uşaqların nəğməli dünyası” mövzuları özünə yer almışdır. Həmin mövzuların imkanlarından faydalanmaq mümkündür. Bölmənin adına (“Könül açan nəğmələr”) əsaslanaraq dərstdə dərslərdə adı çəkilməyən, lakin təbiətin gözəlliklərini ifadə edən mahnı səsləndirilə, onun barəsində məlumat verilə bilər.

II sinfin “Musiqi” dərslərindəki (2) bölmələrə aşağıdakı adlar verilmişdir: “Mahnı janrı”, “Marş janrı”, “Melodiya, ritm, temp”, “Lad, ölçü, dinamika”, “Musiqidə məzmun və forma”, “Konsert zalında”.

Bu sinfin dərslərində də təbiət haqqında mahnılar barədə məlumatın verilməsi, bu və digər uyğun mahnının səsləndirilməsi nəzərdə tutulmamışdır. Lakin bəzi bölmələr üzrə bəzi mövzuların imkanlarından istifadə etmək olar. Diqqət yetirək:

“Mahnı janrı” bölməsi üzrə “Vətənpərvər mahnılar”, “Əmək mahnıları”, “Laylalar”, “Mahnı oyunları”.

Və yaxud, “Musiqidə məzmun və forma” bölməsi üzrə “Musiqidə məzmun”, “Musiqi obrazları” və s.

III sinfin “Musiqi” dərsləri (3) də diqqət mərkəzimizdə oldu. Dərslərin bölmələri bunlardır: “Bayram musiqisi”, “Mahnıların ritmik müşayiəti”, “Musiqi forması”, “Musiqi təəssüratları”, “Musiqi alətləri”, “Kino musiqisi”, “Konsert zalında”.

IV sinfin “Musiqi” dərsləri (4) barədə nə demək olar? Dərslər nəzərdən keçirildi. Dərslərdə aşağıdakı bölmələr öz əksini tapmışdır: “Musiqi kollektivləri”, “Musiqi əsərlərinin melodiyları”, “İkisəsli musiqi”, “Musiqi və incəsənətin başqa növləri”, “Musiqili şəkillər”, “Konsert zalında”.

“Gözəl məkan Azərbaycan”, “Hər birimiz bir çiçək”, “Güllərin rəqsi”, I sinfdə musiqi dər-

sində “Könül açan nəğmələr” bölməsi üzrə “Uşaqların nəğməli dünyası” mövzusu keçilərkən “Salam, Payız” mahnısı səsləndirilə bilər (Söz, mus: Nüşabə Nuri, layihə rəhbəri: Zaur Ali Lyrics)

“Salam, Payız” mahnısı

Salam, payız, salam, payız,
Sən bizə xoş gəlmisən.
Söylə görüm bizə sən,
Nə sovqat gətirmisən.
Gətirmişəm mən sizə
Sarı, sarı buğdalar,
Gətirmişəm mən sizə
İsti çörək, qoğalla.
Bişirəcəklər sizə.
Bağlarda bol meyvə var.
Alma, armud, heyva, nar.
Onları siz çox yeyin,
Onlarda vitamin var.
Dadlı meyvələr üçün,
Sağ ol deyirik sənə.
Sən bolluq gətirmisən,
Bizim ana Vətənə [5].

Bu gözəl mahnı kiçikyaşlı məktəblilərdə təbiətə, onun fəsilələrindən biri olan payıza, təbiətimizin gözəlliklərinə rəğbət və məhəbbət hissələrini qüvvətləndirməyə, eyni zamanda təbiətə qayğılı münasibətin daha da güclənməsinə imkan verir.

Bu sahədə “Yarpaqlar” uşaq mahnısı da faydalıdır. Uşaqlarda təbiətə, flora və faunamıza məhəbbət hissələrini artırır. Diqqət yetirək

Həmin bölmə üzrə “Nəğməli bahar” mahnısı ilə yanaşı sözləri Teymur Elçinə məxsus “Yarpaqlar” uşaq mahnısına müraciət etmək mümkündür. Diqqət yetirək:

Teymur Elçin. Yarpaqlar

Payız gəldi, uşaqlar,
Tökülürlər yarpaqlar.
Yarpaqlar, yarpaqlar,
Sarı, qızıl yarpaqlar
Yarpaqları biz yağaq
Onlar ilə oynayaq.
Külək əssə, vermərik,
Arxada gizlədərik [6].

Diqqətəlayiq uşaq mahnılarından biri də musiqisi M. Əlibəyliyə, sözləri Z. Ağayevaya məxsus “Yeddi çiçək, yeddi gül” mahnısıdır. İfa edir: “Kəpənəklər qrupu”.

Yeddi çiçək, yeddi gül,
İstəyirsən sən də gül.
Qoşul bu göyçəklərə,
Sən də oxu, sən də gül.
Şən qızların hər biri,
Dağların bənövşəsi.
Onlar mahnı oxuyur,
Heyran edir hər kəsi.
Geyimləri al-əlvan,
Baxan olur heyran.
İstəyirəm qoşulum,
Mən də onlara bu an [7].

Şagirdlərə anlatmaq lazımdır ki, şən əhval-ruhiyyəyə, xoş əhvala yiyələnmək üçün

təbiətin ən gözəl nemətlərindən, floramızın mühüm nümunələrindən biri olan güllərin, çiçəklərin rolu böyükdür. Odur ki, gülləri sevmək, onları qorumaq, artırmaq lazımdır. Gülü, çiçəyi sevməyən adama rast gəlmək olmaz. Odur ki, onlara qayğı ilə yanaşmaq lazımdır.

“Günəş olaram mən də” mahnısında təbiətin əsrarəngiz gözəllikləri təsvir olunur. İfade tərzində elə kamildir ki, təbiətə sevgini çoxaldır.

IV sinifdə sözləri Gülzar İbrahimovaya, musiqisi Aliyə Sabirqızına məxsus “Dünya gözəldir” [8] mahnısının dinlənilməsi məqsəddə uyğundur.

“Dünya gözəldir” mahnısı:

Moderato
mf

Dost-lar, sa-lam - la - yaq a - çan gün - dü - zü,
Doğ-ma yur-du - mu-zun çı - xaq sey - ri - nə.
Bir-gə qu - laq a - saq sə - hər dan ü - zü
Çə - yin nəğ - mə - si - nə, çö - lün seh - ri - nə.
// lar, İlk ba - har o - lar, ilk ba-har o - lar.

I-IV siniflərin musiqi dərslərində eyni zamanda sözləri Pərvin Feyziyeva, musiqisi Aliyə Sabirqızına məxsus “Fəsilələr” musiqisi, Aygün Teymurova aid olan “Təbiəti qoruyaq”; Mirzəyev M. “Təbiət nəğməsi” mahnılarında faydalanmaq tövsiyə olunur.

Beləliklə, gəldiyimiz nəticə budur ki, ibtidai sinif müəllimləri uşaq mahnılarının təhsilləndirici, tərbiyələndirici və inkişafetdirici imkanlarından faydalanmaqla kiçikyaşlı məktəblilərin diqqətini təbiətə, onun qorunmasına, ekoloji

mühitin saflaşdırılması, heyvanat və bitki aləminə qayğıkeş münasibətə yönəldirlər.

Problemə aktuallığı. Azərbaycanın flora və faunasına, təbiətinə qayğıkeş münasibətin formalaşdırılması məsələsi iqlim dəyişikliyi, ekoloji böhran, ekoloji fəlakətlər fonunda aktuallığı ilə seçilir.

Problemə yeniliyi. Azərbaycanın flora və faunasına, təbiətinə qayğıkeş münasibətin formalaşdırılması diqqət mərkəzinə gətirilir.

Problemə praktik əhəmiyyəti. Məqalə şagirdlərdə Azərbaycanın flora və faunasına, təbiətinə qayğıkeş münasibətin formalaşdırılması ilə bağlı iş apararı ibtidai sinif müəllimləri üçün faydalı olacaqdır.

Ədəbiyyat:

1. Rəcəbova N. Ümumtəhsil məktəblərinin I sinifləri üzrə Musiqi fənni üzrə dərslik. / N. Rəcəbova, Ş. Quliyeva, Z. Əliyeva. -Bakı: Şərq-Qərb ASC, -2024. – 82 s
2. Rəcəbova N. Ümumtəhsil məktəblərinin II sinifləri üzrə Musiqi fənni üzrə dərslik. / N. Rəcəbova, Ş. Quliyeva, Z. Əliyeva. -Bakı: Şərq-Qərb ASC, -2021. – 66 s.
3. Rəcəbova N. Ümumtəhsil məktəblərinin III sinifləri üzrə Musiqi fənni üzrə dərslik. / N. Rəcəbova, Ş. Quliyeva, Z. Əliyeva. -Bakı: Şərq-Qərb ASC, -2022. – 66 s.
4. Rəcəbova N. Ümumtəhsil məktəblərinin IV sinifləri üzrə Musiqi fənni üzrə dərslik. / N. Rəcəbova, Ş. Quliyeva, Z. Əliyeva. -Bakı: Şərq-Qərb ASC,- 2022. – 82 s.
5. Nuşabə youtube Nuri. Salam, payız. <https://www..com/watch?v=X2KzO3oqnSI>):
6. Teymur Elçin. Yarpaqlar. <https://www.youtube.com/watch?v=QIQFVG1Deh8>)
7. Ağayeva Z. Yeddi çiçək, yeddi gül. <https://www.youtube.com/watch?v=ahHM-6axmM8>
8. İbrahimova, G. Dünya gözəldir. <https://www.youtube.com/watch?v=O8cV18iVHQo>

E-mail: veliyeva_1979@bk.ru
Redaksiyaya daxil olub: 03.12.2024